

Posudek vedoucího diplomové práce

Jméno studenta: Bc. Lubomír Lukeš
Téma práce: **Úroveň podpory typografie v současných kancelářských editorech**
Autor posudku: Mgr. Tomáš Hudec, KIT FEI UPa

Cíl práce:

V teoretické části budou popsána základní pravidla tvorby zejména odborného textu; včetně struktury textu, hladké, pořadové, technické a smíšené sazby.

Bude zhodnocena a porovnána úroveň podpory typografické sazby v současných kancelářských textových i tabulkových editorech (zejm. balíků od Microsoftu, LibreOffice a dokumenty Google). Pro nepodporované vlastnosti budou uvedeny postupy, jak lze výsledku dosáhnout (nebo se mu přiblížit) alternativními způsoby (pokud je to možné).

Dále budou vytvořeny šablony pro psaní odborného textu (zejm. závěrečné práce), které budou splňovat typografická pravidla a budou odpovídat požadavkům UPa, a to pro editory MS Word, LibreOffice Writer a pro sázeací systém TeX ve variantách plain, LaTeX a ConTeXt. Šablony budou obsahovat nachystané stránkové, odstavcové, znakové (vyznačovací) i výčtové styly (včetně seznamů literatury, obrázků, obsahu apod.). Požadavky jednotlivých fakult budou konzultovány s příslušnými odpovědnými osobami. Šablony budou dodány ve variantách pro všechny fakulty a budou předány příslušným orgánům univerzity či fakult pro zveřejnění na webu či intranetu Univerzity. Šablona pro TeX bude vypracována jediná, potřebná nastavení (typ práce a fakulta) se bude volit příkazem či stylovým parametrem.

1. Uplatnění metod (příslušejících navazujícímu magisterskému studiu)

Student využil zejména znalosti předmětu Elektronická příprava dokumentů. Při zkoumání typografických možností editorů a hledání postupů, jak v nich dosáhnout typograficky správného výsledku, používal prakticky právě tyto editory. Až na výjimky však nevyužil žádných příruček či knižních průvodců k těmto editorům.

2. Produkt vytvořený při vypracování DP

Text práce popisuje typografická pravidla a možnosti profesionálního sázeacího systému TeX s nadstavbou LaTeX a všimá si, zda lze daná pravidla uplatnit v editorech Word (MS Office), Writer (LibreOffice) a Dokumentech Google. Popisuje se, jak lze některé nedostupné možnosti editorů obejít (např. usadit odstavec k dolnímu okraji stránky). Podpora vkládání znaků a typografických nastavení je shrnuta v přehledných tabulkách.

Dále byly vytvořeny šablony pro závěrečné práce UPa, které odpovídají platné směrnici (9/2012). Liší se však od přílohy této směrnice, neboť byly v souladu se zadáním upraveny dle typografických zvyklostí (např. bylo odstraněno číslování úvodu, závěru a seznamu literatury). Šablona Wordu byla předána odpovědné pracovníci v knihovně ke schválení a dopravena dle požadavků. Ostatní šablony (pro Writer a LaTeX) byly pak nastaveny stejně.

3. Prokázání správnosti navrženého řešení problému

Typografická nastavení byla prakticky ověřována přímo v editorech. K nalezení možností pro obcházení nepodporovaných vlastností editorů byl použit většinou pouze vlastní editor (menu, případně vestavěná nápověda) a zkušenosti vedoucího; vhodnější by bylo pokusit se řešení najít v příručkách či uživatelských fórech na internetu.

Některá tvrzení nebyla dostatečně ověřena a text je nepřesný, či dokonce chybný: Např. podpora ligatur v editoru LibreOffice Writer byla implementována ve verzi 5.3 a student o testované novější verzi (5.4.0.3) tvrdí opak.

Výsledná šablona pro Word byla konzultována s vedoucím a s odpovědnou pracovníci knihovny. Šablony pro Writer a LaTeX byly vytvořeny na základě směrnice, schválené šablony pro Word a konzultací s vedoucím. V šablonách však chybí varianta prohlášení pro ženský rod. V LaTeXu se to dá řešit jednoduše např. pomocí volitelného parametru makra pro sazbu prohlášení.

4. Naplnění uložených cílů

Cíle byly splněny s jistými nedostatky:

Nebyly vypracovány šablony pro plain TeX a ConTeXt. V textu práce (na str. 79) je zmíněno, že pro TeX je šablona vypracována pouze pro nadstavbu LaTeX, neboť LaTeX je „nejrozšířenější a nejobsáhlejší balík maker“ a další zdůvodnění se týká plain TeXu:

„V případě, že student bude potřebovat využít speciální makro (neuvezené v šabloně), tak je vysoká pravděpodobnost, že toto makro je již (pro LaTeX) vytvořeno a ve variantě PlainTeX by bylo nutné celé programovat.“

Tvrzení o rozšířenosti LaTeXu („nejrozšířenější a nejobsáhlejší balík“) je nepodložené a **zdůvodnění nevypracování šablon pro plain TeX a ConTeXt považuji za nedostatečné: ConTeXt není vůbec hodnocen a pro plain TeX se tvrzení týká dodatečných maker, které nebyly předmětem zadání.** Navíc vedoucí práce poskytl studentovi vlastní vypracovaná makra pro ConTeXt, která upravují nastavení tohoto makrobalíku pro sazbu českých textů včetně úprav pro sazbu seznamu literatury dle ČSN ISO 690 s využitím BibTeXu, a tudíž pro vypracování šablony závěrečné práce UPa stačilo již jen málo úprav.

5. Kvalita textu z hlediska jeho struktury, srozumitelnosti, jazykové a typografické úrovně

Text je na vysoké typografické úrovni, je psán srozumitelně, je vhodně hierarchicky členěn a lze jej považovat za vzor pro závěrečné práce UPa.

6. Vyhodnocení kontroly textu práce pomocí systému pro odhalování plagiátu

Práce vykazují významnou shodu pouze při porovnávání s předchozí verzí odevzdávanou studentem vloni.

7. Nejasnosti v DP, které je třeba objasnit při obhajobě, a doplňující otázky

1. Do jaké míry je šablona použitelná v onlinové verzi Wordu? Podporuje doplněk Citace Pro také onlinový editor Word? V práci se píše, že doplněk Citace Pro neumožňuje offlinové změny v citacích. Jak se chová takový dokument
 - a) při nedostupnosti serveru,
 - b) při absenci doplňku,
 - c) offline při absenci doplňku?Jsou odkazy a seznam citací v pořádku, dá se vygenerovat PDF s funkčními odkazy do seznamu literatury?
2. Zdůvodněte nevypracování šablon pro plain TeX a ConTeXt.

Práci doporučuji k obhajobě.

Navržená výsledná známka: **D**

V Pardubicích, dne: **12. 9. 2018**

podpis

Nedostatky:

- Na str. 39 se píše, že editor LibreOffice Writer (testovaná byla verze 5.4.0.3) nenahrazuje automaticky znaky ligaturami, což od verze 5.3 neplatí (použijí-li se písma OpenType s danými vlastnostmi), od té totiž Writer podporuje vlastnosti písem OpenType, mezi které patří též automatické ligatury:
„OpenType layout is now supported on all platforms, and default OpenType features are enabled for all languages. (...) OpenType layout features can be controlled using the syntax previously only supported for Graphite fonts...“
Zdroj: https://wiki.documentfoundation.org/ReleaseNotes/5.3#Text_Layout
- Na str. 47 chybí údaj o základním nastavení vertikálních mezer kolem titulků v editorech (zda dodržují více místa nad titulkem než pod ním).
- V tab. 2 na str. 50 je pro automatické opravy vnořených uvozovek v LaTeXu uvedeno „podporováno s chybou“, přičemž řešení podpory je diskutováno na str. 33 a plyne z něj, že podpora existuje (balík csquotes nebo vlastní makro).
- Na str. 58, resp. 65 je uvedeno, že ve Wordu je možné popisek svázat s tabulkou, resp. obrázkem pomocí nastavení pro odstavec „Svázat s následujícím“. Dle názvu ale není zřejmé, zda lze mít popisek pod tabulkou/obrázkem a svázat jej tedy „s předcházejícím“.
- Pro sazbu bibliografických citací (na str. 62) chybí ověření editorů v korektnosti řazení dle abecedy – autocitace na začátku, více děl stejného tvůrce a více tvůrců.
- Na str. 65 je uvedeno, že „Správně vysazený obrázek je k vidění v kterékoliv části této práce.“, což je značně nepřesné.
- Kapitola 4, Tabulkové editory, by zasloužila lepší shrnutí např. s tabulkou podpory základních testovaných funkcionalit – alespoň pro hladkou sazbu, tj. podpora pomlček, nezlomitelných mezer apod. Přínosnější by zřejmě bylo zkoumání podpory v prezentačních nástrojích, ale to byla chyba zadavatele, zadání to nevyžadovalo.
- Na str. 80 je uvedeno, že „V případě úpravy stylu je provedena úprava veškerého textu v dokumentu, který je tímto stylem vysázen.“, což není úplně přesné – změna se netýká přímého formátování aplikovaného na text až po nastavení příslušného stylu.
- V textu je na několika místech užíván termín „šikmý řez písma“ místo správného „kurziva“, např. na str. 62, 84.
- Na str. 85 se uvádí, že pro šablonu je použito ve styly pro seznam literatury zarovnání do bloku, což pro výčtové seznamy není vhodné.
- Na str. 85 je uveden adresář s databází citovaných zdrojů v editoru LibreOffice Writer pouze pro OS Windows.

Nalezené chyby:

- Několikrát se opakuje chybně „narozdíl“ (správně „na rozdíl“), např. str. 23, dvakrát str. 51.
- Na str. 53 chybí čárka před „a to“ v prvním řádku posledního odstavce.
- Na str. 57 je čárka navíc v prvním řádku druhého odstavce.
- Na str. 57 je nevhodně formulováno doporučení pro písmo v tabulkách: „stejným, o stupeň menším, písmem“ – lépe: „o stupeň menším písmem stejného řezu“. Na stejné straně je nesmyslné doporučení pro tabulky: „více řádků než sloupců“.
- Na str. 60 je v bodu 4b) nesrozumitelně uvedeno řazení dle abecedy: „Pokud je použito více zdrojů od jednoho autora, tak toto předchází ostatním autorům, kteří mají stejné příjmení.“ Správně by mělo být: „Citace samostatného tvůrce se řadí před citace více tvůrců s tímtež prvním tvůrcem.“
- Str. 62: „XML šablony“ → „šablony XML“.
- Str. 63: „Přo“ → „Pro“.
- Na str. 62 a 63: navíc „č.“ v odkaze na oddíl 6.4.
- Str. 65: „výjimkou“ → „výjimkou“.
- Str. 68: „Google Tabulky“ → pravopisně i oficiálně je správně obrácené pořadí „Tabulky Google“.
- Str. 80: Chybí čárka za přístavkem „s. r. o.“.
- V Závěru na str. 87: „využití“ → „využití“.